

גמרא סדורה

מסכת שבת

פרק י"ב - "הבונה"

מהדורה זו מוקדשת לילדי ונוער עתניאל הנפלאים
שנוסף ללימודיהם ועיסוקיהם באים כל לילה ללמוד את הדף היומי
"מפי עוללים ויונקים יסדת עוז למען צורריך להשבית אויב ומתנקם" (תהלים ח, א)

לימוד פרק זה לעילוי נשמת גבריאל חני ז"ל
נדרס בתאונת דרכים

המהדורה המעניקה חווית הצלחה
ומאהיבה את הגמרא על לומדיה

יוצא לאור על ידי עמותת "וכל בניך לימודי ה"

כד סיון תש"פ

בהצלחה - יגעת ומצאת - תאמיין!!!

להארות והערות

דניאל ברק ווינט

טל' - 0526071122

דוא"ל vinetdb81@gmail.com

עתניאל ד.ג. הר חברון 9040700

תודה רבה לכל הלומדים שהעירו הערות והארות,
בזכותם מהדורה זו טובה יותר.
ובייחוד לרב נתנאל אריאל שהגיה, העיר והאיר הארות רבות בכשרון רב,
את כל מסכת שבת, אני מודה לו ולכולם

©

כל הזכויות שמורות

על הניקוד, הפיסוק החלוקה לסוגיות, פסקאות, עיצוב ועימוד,
שמורות לעמותת "וכל בניין לימודי ה" ולדניאל ברק ווינט.

מסכת שבת פרק י"ב - "הבונה"

1. קב, ב

רפ"י

מתני'

הבונה שאמרו באבות מלאכות
כמה יבנה כו':

מסתת. מרבע. את האבן
ומתקנה הכל לפי המקום שיש
מקומות שרגילין להחליק ויש
מקומות שרגילין לחרוץ בה

חריצים חריצים בארץ אשכנז:

המכה בפטיש. גם הוא באבות
מלאכות והוא בלעז פי"ק

{**מעדר**} שמפוצץ בו את האבן
מן הסלע לאחר שחצב את האבן

סביב ומבדיל מן ההר קצת הוא
מכה בפטיש מכה גדולה והיא

מתפרקת ונופלת וזהו גמר
מלאכה של חוצבי אבן וכל

הגומר בשבת מלאכה תולדת
מכה בפטיש היא:

מעצד. אף הוא כמו קורנס גדול
של ברזל לבנין של ברזל:

והקודח. נוקב עץ או אבן
בכותל:

כל שהוא. אכולהו קאי אמסתת
ומכה בפטיש ובמעצד והקודח:

**כל העושה מלאכה ומלאכתו
מתקיימת**. שיש מתקיימת

כיוצא בו [ואין מוסיף עליה]:

בשבת. אעושה מלאכה קאי:

על הסדן. בלע"ז אינקלימי"א

{**אינקלומ"א: סדן**}:

קורנס. מרטי"ל {**פטיש**}:

מפני שהוא כמתקן מלאכה.

ואע"פ שאינו מכה על הפעולה

אלא על הסדן ובגמרא מפרש
מאי מתקן:

גמ'

דמשתכי. מעלין חלודה המחטין

רואי"ל {**רדויל"א: חלודה**}:

פטפוט. רגלי כירה כמין כלי

ברזל שקורין טרפי"ד

{**טרפי"ד: חצובה (בעלת
שלוש רגליים)**} מעמידין

הכירה של חרס:

**מבשלי סממנים לצבוע שחסרה
מלאכתן**. שצמצמו צמר צביעתן

וחסרה למלאכתן והוצרכו
לחזור ולבשל סמנין ולצבוע

מעט: יורה קטנה גרסינן הכא:

אין עניות במקום עשירות. לא

עשו דבר בצמצום אלא הכל
מתחלתן דיים והותר:

בבירתו. בירה נאה שהוא אוכל

ושוכב מקפיד על חור קטן שבה

אם מגונה הוא וסותמו בטיט:

דרנא. תולעת:

משנה

הבונה:

במה יבנה ויהא חייב?

הבונה כל שהוא.

והמסתת,

והמכה בפטיש,

ובמעצד,

הקודח כל שהוא - חייב.

זה הכלל:

כל העושה מלאכה, ומלאכתו מתקיימת בשבת - חייב.

⁴⁰⁹ **רבן שמעון בן גמליאל אומר:**

אף המכה בקורנס על הסדן בשעת מלאכה - חייב,

מפני שהוא כמתקן מלאכה.

גמרא

"כל שהוא" - למאי חזיא?

אמר רבי ירמיה:

שכן עני חופר גומא להצניע בה פרוטותיו.

דכוותה גבי משכן:

שכן תופרי יריעות, חופרין גומא להצניע בה מחטיהן.

אפי' אמר:

כיון דמשתכי, לא עבדי הכי!

אלא, שכן עני עושה פיטפוטי כירה קטנה לשפות עליה קדירה קטנה.

דכוותה גבי משכן:

מבשלי סמנין לצבוע יריעות שחסרה מלאכתן,

עושיין פיטפוטי כירה קטנה, לשפות עליה יורה קטנה.

רב אחא בר יעקב אמר:

אין עניות במקום עשירות!

אלא, שכן בעל הבית שיש לו נקב בבירתו וסותמו.

דכוותה גבי משכן,

שכן קרש שנפלה בו דרנא, מטיף לתוכה אבר וסותמו.

2. קב, ב

רפ"י

המצדד את האבן. מושיבה ומצדדה עד שמתיישבת בקרקעית יסוד הבנין יפה מתוך שהוא מצדדה הוא מכינה תחתיה ומושיבה בארץ חייב ואפילו לא נתן טיט הוי בונה כל שהוא דיש מקיימין כן בלא טיט:

הנותן את הטיט חייב. אבל הנותן האבן פטור:

דימוס. שורת אבני חומה אלמא בהנחה בעלמא חייב ואפילו לא צידד ועדיפא הא מדשמואל:

אלא. לאו קושיא תלתא בנייני הוי:

תנא. יסוד החומה תחתית שמושיבין אבנים על הארץ בלא טיט בצדודי ועפר כל עצמו אינו אלא לצדד את האבן שתשב בשהו ולא תטה לכאן ולכאן ויהא עפר סביב לה לסומכה ובההוא אמר שמואל מילתיה וברייתא במיצעא כל הבנין כולו שמן היסוד עד שורה העליונה בעי נמי טינא עם הצידוד:

עילאה. דימוס העליון שאין על גביו עוד דימוס אינו חושש אם נוטה האבן לצד אחד הלכך בהנחה בעלמא סגי והוא מילתא דרבי יוסי:

אמר שמואל:

המצדד את האבן - חייב.

מיתבי:

"אֶחָד נוֹתֵן אֶת הָאֶבֶן, וְאֶחָד נוֹתֵן אֶת הַטִּיט - הַנוֹתֵן אֶת הַטִּיט חַיִּיב!"

וְלִיטְעֵמֵיךְ,

אִימָא סִיפָא:

"רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר:

וְאִפִּילוּ הָעֵלָה וְהַנִּיחַ עַל גַּבֵּי דִימוֹס שָׁל אֲבָנִים - חַיִּיב!"

אָלָא:

תְּלַתָּא בְּנֵינֵי הוּוּ:

תְּתָא, מְצִיעָא, וְעִילָא.

"תְּתָא" - בְּעֵי צְדוּדֵי וְעַפְרָא.

"מְצִיעָא" - בְּעֵי נְמֵי טִינָא.

"עִילָא" - בְּהַנְחָה בְּעֵלְמָא.

3. קב, ב - קג, א

רפ"י

משום מאי. איזו תולדה מן האבות הוא:
מכה בפטיש. גמר מלאכה הוא שהמקום שחרץ חריץ זה לא יחרוץ עוד:
לול של תרנגולין. של עץ הוא וסתום ומנקבו שיצא הריח של צואה ולא יזיק להו:
משום מכה בפטיש. שהיא גמר מלאכת הלול וכל מידי דהוא גמר מלאכה חייב משום מכה בפטיש כדאמר ר"י בפי כלל גדול (דף עה:):
עייל שופתא בקופינא דמרא. שופתא יתד קטן שתוחבין בתוך בית יד של מרא בהיותו בנקב הברזל להדקו שלא יצא שקורין קאייניל {קויץ: טריז}:
קופינא. הוא חור שבראש המר:
מרא. בלע"ז פושייר {פושויר: מכוש}:
מסתת. דרך בנין בכך:
ואי אשמעינן בהא. בעושה נקב בלול:
דדמי לבנין. שאף בבנין הבתים עושין נקבים לאויר כדקאמר ועבדי לאוירא חורים וחלונות:
ואי איתמר בהא. בשופתא:
בהא קאמר שמואל. דאי אתרו ביה משום בונה לא מיחייב דלאו בנין הוא:
אחוי בידיה. מכה באגרופו על כפו כמכה בפטיש:
אימא המסתת המכה בפטיש. וה"ק המסתת שהוא חייב משום מכה בפטיש חייב בכ"ש:
הקודח. וכל הקודח ע"מ למלאות הוא לתקוע בו יתד ושלא למלאות. קרי נוקב:
בשלמא לרב. דאמר נקב הוי בנין האי נמי בנין הוה כל שהוא ואע"פ שימלאנו הרי הועיל לבנין שקודח החור:
חד חורתא. קדח חור:
אלא לשמואל. דאמר נוקב לאו בונה הוא בשלמא נקב דלול איכא למימר מכה בפטיש אבל זה שעומד לסתום לאו גמר מלאכה הוא:
דבזעיה ברמצא דפרזלא. במסמר ארוך של ברזל:
ושבקה בגויה. לתלוש בה:

והמסתת [...] כל שהוא - חייב].

מסתת - משום מאי מיחייב?

רב אמר:

משום בונה.

ושמואל אמר:

משום מכה בפטיש.

העושה נקב בלול של תרנגולים:

רב אמר:

משום בונה.

ושמואל אמר:

משום מכה בפטיש.

עייל שופתא בקופינא דמרא:

רב אמר:

משום בונה.

ושמואל אמר:

משום מכה בפטיש.

וצריכא.

דאי אשמעינן קמייטא - בההיא קאמר רב, משום דדרך בנין בכך, אבל עושה נקב בלול של תרנגולים דאין דרך בנין בכך - אימא מודה ליה לשמואל. ואי אשמעינן בהא - בהא קאמר רב, משום דדמי לבנין, דעבדיה לאוירא, אבל שופתא בקופינא דמרא דאין דרך בנין בכך, אימא מודה ליה לשמואל. ואי אשמעינן בהא - בהא קאמר שמואל, אבל בהנה תרתי אימא מודה ליה לרב. צריכא.

בעא מיניה רב נתן בר אושעיא מרבי יוחנן:

"מסתת" - משום מאי מיחייב?

אחוי ליה בידיה, משום מכה בפטיש.

והאנן תנן:

"המסתת והמכה בפטיש!"

אימא: המסתת המכה בפטיש.

תא שמע:

"הקודח כל שהוא - חייב".

קג, א בשלמא לרב - מיחזי כמאן דחר חורתא לבנינא,

אלא לשמואל - לאו גמר מלאכה הוא!

הכא במאי עסקינן:

דבזעיה ברמצא דפרזלא ושבקה בגויה, דהיינו גמר מלאכה.

רש"י

דחק קפיזא בקבא. בגולם גדול
הראוי לחוק בו קב חקק שלש
לוגין ואעי"פ שעתיד להוסיף יש
שמקיימין כן :

4. קג, א

"זֶה הַכֶּלֶל: [בַּל הַעוֹשֶׂה מְלָאכָה, וּמְלָאכְתוּ מִתְקַיְיֶמֶת בְּשַׁבָּת - חַיִּיב"].

"זֶה הַכֶּלֶל" - לְאַתּוּיִי מְאִי?

לְאַתּוּיִי דְחַק קְפִיזָא בְּקָבָא.

רפ"י

מאמן ידיו. מרגילים ומכוונים להכאה הראוייה למלאכה מכה גדולה או מכה קטנה:
מרדדי טסי משכן. לציפוי קרשים:
עושין כן. מכין גי על הטס ואחת על הסדן להחליק הקורנס שלא יבקע הטס שהוא דק ובעלי מטבע במקומנו ראיתי עושין כן:

5. קג, א

"דָּבָן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר:
הַמִּכָּה בַּקּוֹרֵנֶס עַל הַסֵּדֵן בְּשַׁעַת מְלָאכָה - חַיִּיב,
מִפְּנֵי שֶׁהוּא כֹּמֵתֵקֵן מְלָאכָה."

מאי קעביד?

רבה ורב יוסף דאמרי תרוניהו:
 מפני שמאמן את ידו.

קשו בה בני רחבה:
 אלא מעתה, חזא אומנתא בשבתא וגמר - הכי נמי דמיתייב!?

אלא אביי ורבא דאמרי תרוניהו:
 שכן מרדדי טסי משכן עושין כן.

תניא נמי הכי:
"דָּבָן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר:
אִף הַמִּכָּה בַּקּוֹרֵנֶס עַל הַסֵּדֵן בְּשַׁעַת מְלָאכָה - חַיִּיב,
שֶׁכֵּן מְרַדְּדֵי טָסִי מְשַׁכְּנֵי עוֹשִׂין כֵּן."

רש"י

.6 קג, א

מתני'

מקריסם. קוצץ ענפים יבשים מן
אילן לתקנו:

מזרד. זרדין לחין חדשים של
שנה זו ופעמים שהן מרובין
ומכחישים האילן ומתייבשין
וקוצצין אותם ממנו:

אם לתקן. את האילן או את
הקרקה וקצצו מן המחובר:

ביצה קלה. כגורגרת מביצת
תרנגולת שקלה היא לבשל מכל
הביצים:

גמ'

לביזרא דקרא. לזרוע בתוכה
נימא של דלעת ואע"ג דשנינו
(לעיל דף צ:.) לענין הוצאת זרע
דלועין שנים שאין אדם טורח
בנימא אחת הי"מ הוצאה דכי
מפיק תרתי מפיק כי הדדי
שאינו זורע אחת לבדה אבל
לענין חרישה כל גומא וגומא
באפי נפשה עביד לה:

משנה

החורש - כל שהוא.

המנבש,

והמקריסם,

והמזרד, כל שהוא - חייב.

המלקט עצים:

אם לתקן - כל שהו,

אם להיסק - כדי לבשל ביצה קלה.

המלקט עשבים:

אם לתקן - כל שהוא,

אם לבהמה - כמלא פי הגדי.

גמרא

["החורש"].

למאי חזי?

לביזרא דקרא.

דקוותה גבי משכון:

שכון ראוי לקלח אחד של סמנין.

רס"י

עולשין. עשב שקורין קרישפ"ל קרישפיל"א: עולש [לא מצאנו את המלה במילונים, אך ברור שמדובר בירק "מסולסל" (ראה ברכות נח: ונדריס סו:), וסביר מאד שהוא מה שאנו קוראים היום עולש]:
 זרדין. מין קנים הם ובעודן רכים זורדין אותם למאכל אדם נתקשו מעט ראויין למאכל בהמה יבשו עומדין להסקה:
 אטו כולהו לא ליפות את הקרקע נינהו. הרי הקרקע מתייפה מאליו:
 באגם. שאין צריך ליפות:
 בארעא דחבריה. לא איכפת ליה ליפות:

7. קג, א

"המנבש, והמקרסם, והמזרד, [כל שהוא - חיב"].

תנו רבנן:
 "התולש עולשין, והמזרד זרדים:
 אם לאכילה - בגרוגרת,
 אם לבהמה - במלא פי הגדי,
 אם להיסק - כדי לבשל ביצה קלה,
 אם לייפות את הקרקע - כל שהו".

אטו כולהו לא ליפות את הקרקע נינהו?!

רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו:
 באגם שנו.

אב"י אמר:
 אפילו תימא בשדה דלאו אגם, כגון דלא קמיפוי.

והא אב"י ורבא דאמרי תרוייהו:
 מודה רבי שמעון ב"פסיק רישיה ולא ימות!"

לא צריכא, דקעביד בארעא דחבריה.

8. קג, א

לפי

מתני

בין משם אחד. שתייהן אלפין :
 משתי שמות. אלף בית :
 משתי סמניות. אחת בדיו ואחת
 בסיקרא :
 בכל לשון. של כל כתבים וגופן
 של כל אומה ואומה :
 משום רושם. סימן שהיו עושים
 בקרשי המשכן מפני שמפרקין
 אותו ולכשיקמוהו לא יחלפו
 סדר הקרשים ואתא ר' יוסי
 למימר דאפילו לא כתב אלא
 רשם שני רשימות בעלמא
 לסימן חייב :
 מצינו שם קטן כו'. הא אתא
 לאשמועינן רבי יהודה דאע"ג
 שלא נגמר מלאכתו שנתכוין
 לכתוב תיבה גדולה וכתב מקצת
 ואותו מקצת הויה תיבה
 המתקיימת במקום אחר חייב :

גמ'

הא מני רבי יוסי היא. דלא בעי
 כתיבה אלא רושם בעלמא
 ובשמאלו רושם מיהא הוה :

משנה

הכותב שתי אותיות:

בין בימינו,

בין בשמאלו,

בין משם אחד,

בין משתי שמות,

בין משתי סמניות,

בכל לשון - חייב.

אמר רבי יוסי:

לא חייבו שתי אותיות אלא משום רושם,

שכך כותבין על קרשי המשכן, לידע איזו בן זוגו.

אמר רבי יהודה:

מצינו שם קטן משם גדול:

'שם' מ'שמעון' ומ'שמאל',

'נח' מ'נחור',

'דן' מ'דניאל',

'אד' מ'אדיאל'.

גמרא

בשלמא, אימין ליחייב - משום דדרך כתיבה בכך,

אלא, אשמאל - אמאי?

הא אין דרך כתיבה בכך!

אמר רבי ירמיה:

באטר יד שנו.

ותהוי שמאל דידיה כימין דכולי עלמא,

ואשמאל - ליחייב,

אימין - לא ליחייב!

אלא אמר אביי:

בשולט בשתי ידיו.

רב יעקב ברה"י⁴¹⁰ דבת יעקב אמר:

הא מני? רבי יוסי היא,

דאמר: "לא חייבו שתי אותיות אלא משום רושם".

והא מדסיפא - רבי יוסי היא,

רישא - לאו רבי יוסי!

כולה רבי יוסי היא.

⁴¹⁰ מסורת הש"ס. גירסת וילנא: בריה

רפ"י

והן שני שמות. כגון הנך דנקט במתני' שאינן שוות:
הא ב' אותיות והן שם אחד.
 כגון שש מששך או תת מתתנן או חח מחחים לא מיחייב מדלא נקט רבי יהודה חד מהנך:
אחת. כולה במשמע:
כל השם. התיבה קרוי שם:
בית אחד בנפה. לאחר שהסיך נצרים של שתי עושה באריגת ערב נצר אחד מלמטה ואחד ממעלה והן קרוין בתים והם עונבין את השתי כדרך רכיבתו ועומד האריג ובית אחד אין מתקיים ומשום דלאו חוטיין נינהו קרי להו בית כמו בתי נירין שאין לה בתי נירין אחרים:
ת"ל אחת. שתהא מלאכה שלימה במקום אחד:
שם משמעון. ולגבי בגד נמי שני חוטיין ובנפה שני בתין שמקיימין כך לפי שאין אדם אורג בגד ביום אחד ועושה נפה בבת אחת ומתחיל ועושה כדי קיום שלא יהא נסתר מאליו:

9. קג, א-ב

"אמר רבי יהודה:

מצינו [שם קטן משם גדול: 'שם' מ'שמעון' ומ'שמואל', 'נח' מ'נחור', 'דן' מ'דניאל', 'גד' מ'גדיאל'].

אלא רבי יהודה, שתי אותיות והן שני שמות - הוא דמחייב, שתי אותיות והן שם אחד - לא מחייב?
 והתנא:

"ועשה אחת"⁴¹¹ (ויקרא ד, כב) - יכול עד שיכתוב כל השם?

ועד שיארוג כל הבגד?

ועד שיעשה את כל הנפה?

תלמוד לומר: **"מאחת"**⁴¹² (ויקרא ד, ב).

אי **"מאחת"**, יכול אפילו לא כתב אלא אות אחת?

ולא ארג אלא חוט אחד?

ולא עשה אלא בית אחד בנפה?

תלמוד לומר: **"אחת"**.

קג,ב

הא ביצד?

אינו חייב עד שיכתוב שם קטן משם גדול:

'שם' מ'שמעון' ומ'שמואל',

'נח' מ'נחור', 'דן' מ'דניאל', 'גד' מ'גדיאל'.

רבי יהודה אומר:

אפילו לא כתב אלא שתי אותיות והן שם אחד - חייב,

כגון: "שש", "תת", "דר", "גג", "חח".

אמר רבי יוסי:

וכי משום 'נותב' הוא חייב? והלא אינו חייב אלא משום 'רושם',

שכן רושמיין על קרשי המשכן, לידע איזו היא בן זוגו.

לפיכך, שרט שריתה אחת על שני נסרין, או שתי שריתות על נסר אחד - חייב.

רבי שמעון אומר:

"ועשה אחת"⁴¹¹ (ויקרא ד, כב) - יכול עד שיכתוב את כל השם?

עד שיארוג כל הבגד?

עד שיעשה את כל הנפה?

תלמוד לומר: **"מאחת"**.

אי **"מאחת"**, יכול אפילו לא כתב אלא אות אחת?

ואפילו לא ארג אלא חוט אחד?

ואפילו לא עשה אלא בית אחד בנפה?

תלמוד לומר: **"אחת"**.

הא ביצד?

אינו חייב עד שיעשה מלאכה שביצד בה מתקיימת.

רבי יוסי אומר:

"ועשה ... אחת" - "ועשה ... הנה" - פעמים שחייב אחת על כולן,

ופעמים שחייב על כל אחת ואחת."

קתני מיהא: **"רבי יהודה אומר: אפילו לא כתב אלא שתי אותיות והן שם אחד - חייב!"**

לא קשיא,

הא - דידיה,

הא - דרביה.

דתנא:

"רבי יהודה אומר משום רבן גמליאל:

⁴¹¹ אשר נשיא יחטא ועשה אחת מכל מצות ה' אלהיו אשר לא תעשינה בשגגה ואשם

⁴¹² דבר אל בני ישראל לאמור נפש מי תחטא בשגגה מכל מצות ה' אשר לא תעשינה ועשה מאחת מהנה

רָש"י

אפילו לא כתב. מתיבה גדולה :
אלא ב' אותיות של שם אחד
 כגון שש תת. והן מתיבות
 גדולות כגון שש מששצר מששך
 ששמש תת מתתראו תתנו וכ"ש
 אם נתכוין לקטנה תחילה :
שכיוצא בה מתקיימת. ולקמיה
 פריך היינו ת"ק :
ר' יוסי אומר. מפרש למילתיה
 לקמן :
היינו ת"ק. שש תת :
וכ"ת אלף אלף דאאזרך. שהם
 שתי אותיות מתיבה גדולה אבל
 לא מציינו שהיא תיבה קטנה בכל
 המקרא :
כיון דאיתא בגלטורי. קמיעות
 וכתבים של מכשפות ושל שמות
 קורין בלשון לטיין { **לטינית** }
 של מינין קלוטרוס
 { **קלטירי"ש:** סימנים (של
כישוף) } ורגילין סופרין לכתוב
 בהן תיבות של שתי אותיות
 ואינם תיבות במקום אחר :
המגרי. כלונסות או קלפים
 דהויא תולדה דממחק :
הקודח כל שהוא. קצת הנקב
 ואעי"פ שלא עבר עובי העץ
 לראות בעבר השני :
כל שהוא. מן הצורה :
את כולו. כל מה שנתכוין לגרר
 או לעבד מתחלה בבת אחת :
כל השם. כל התיבה :
מ"ט דר' יוסי. היכי דריש ליה :
אחת מאחת. אחת הי"ל למכתב
 ולשתוק וכתב מ"ם יתירה
 [ומהנה יתירא] : הנה מהנה א"ינ
 הנה הוה ליה למכתב וכתב מהנה
 מ"ם יתירה ומאחת יתירה הלכך
 למדרשינהו לכולהו כתבינהו
 ודרוש אחת הנה בלא מ"ם הכי
 אחת שהיא הנה הנה שהיא אחת
 לתרי גוויי איכא למידרש
 משמעותיהו ועשה עבירה אחת
 והיא לו הנה חייב חטאות הרבה
 אי נמי ועשה אחת עשייתו
 חשובה לו כאחת ואעי"פ שהנה
 היו משמע שהרבה עבירות עשה
 והיינו הנה שהיא אחת הלכך
 תרוייהו דריש ביה פעמים שהיא
 כן ופעמים שהיא כן כדמפרש
 לקמיה :
אחת שמעון. כלומר דריש מ"ם
 יתירה אחת הוי משמע דאינו
 חייב עד שיכתוב כל התיבה
 שנתכוין לכתוב :
מאחת שם משמעון. כתב מאחת
 למימר דאפילו לא כתב אלא
 מקצתה ובלבד שתהא מקויימת
 במקום אחר דומיא דאחת
 דרישיה דקרא : הנה הוי משמע
 אבות כתב מהנה לרבווי
 תולדות :
אחת שהיא הנה. דאמרן לעיל
 הי"ד כגון שעשאן בזדון שבת
 ושגגת מלאכות ואעי"ג דכולן אינן
 אלא חילול שבת אחת מיחייב
 לכל מלאכה ומלאכה דגופי
 מלאכות מחלקין הואיל ואיכא
 שגגה טובא :
הנה. שהיא אחת שגגת שבת
 וזדון מלאכות. שאף על פי שהן
 גופי מלאכות הרבה אינו חייב
 אלא אחת דחדא שגגה היא :

אפילו לא כתב אלא שתי אותיות, והן שם אחד - חייב, כגון: 'שש' 'תת' 'רר', 'גג', 'חח'.

ורבי שמעון היינו תנא קמא!

וכי תימא: א"ל"ף א"ל"ף ד' **"אאזרך"** (ישעיה מה, ה), איכא בינייהו, דתנא קמא סבר: א"ל"ף א"ל"ף ד' **"אאזרך"** - לא מיחייב, ורבי שמעון סבר: כיון דאיתיה בגלטורי בעלמא - חייב, למימרא דרבי שמעון לחומרא! והתניא:

"הקודח כל שהוא - חייב, המגרר כל שהוא, המעבד כל שהוא, הצר בכלי צורה כל שהוא. רבי שמעון אומר: עד שיקדח את כולו, עד שיגרור את כולו, עד שיעבד את כולו, עד שיצור כולו!"

אלא, רבי שמעון הא אתא לאשמעין: עד שיכתוב את השם כולו.

ומי מצית אמרת הכי?!

והתניא:

"רבי שמעון אומר:

"ועשה אחת" - יכול עד שיכתוב את השם כולו?

תלמוד לומר: "מאחת"!

תריץ ואימא הכי:

יכול עד שיכתוב את הפסוק כולו?

תלמוד לומר: "מאחת".

"רבי יוסי אומר:

"ועשה ... אחת" "ועשה ... הנה" - פעמים שחייב אחת על כולו, ופעמים שחייב על כל אחת ואחת."

אמר רבי יוסי ברבי חנינא:

מאי טעמא דרבי יוסי?

"אחת", "מאחת".

"הנה", "מהנה".

"אחת" שהיא "הנה".

ו"הנה" שהיא "אחת".

"אחת" - 'שמעון'.

"מאחת" - 'שם' מ'שמעון'.

"הנה" - אבות.

"מהנה" - תולדות.

"אחת" שהיא "הנה" - זדון שבת ושגגת מלאכות.

"הנה" שהיא "אחת" - שגגת שבת וזדון מלאכות.

10. קג, ב - קד, א

רש"י

מי דמי כו'. זה שנתכוין לכתוב שם משמעון מ"ם פתוחה כתב והיכי קרי ליה מתקיימת במקום אחר והא לא הויא: **וכתבתם.** דתפילין ומוזזה: **תם.** שלם כהלכתה: **אלפין עיינין.** יש שכותבין כן מפני שדומין בקריאתן: **ביתין כפין.** דומין בכתיבתן: **גמין צדין.** דומין בכתיבתן אלא שזה למעלה וזה למטה: **זיינין נונין.** פשוטין: **כפופין.** כף פה צדי נון: **פשוטין.** הכפולות שלהן פשוטות: **ממין סמכין.** מ"ם סתומה שדומה לסמך: **סתומין.** מ"ם סתומה: **פתוחין.** מ"ם פתוחה: **כתבה.** לספר תורה: **כשירה.** בדילוגין אריח ולבינה: **מכאן רמז כו'.** כלומר מ"ם דונסכיהם דריש ליה בפתוחה [שמע מינה] בפתוח ועשאו סתום וכשר ומדפתוח ועשאו סתום כשר הוא הדין נמי סתום ועשאו פתוח כגון שם משמעון וכשר להתקיים במקום שם: **עלויי קא מעלי ליה.** שהיתה מס סתומה בלוחות אבל מס פתוחה לא היתה בלוחות כדמפרש מנצפך צופים אמרום וכיון דאמר רב חסדא מס וסמך שבלוחות בנס היו עומדים לא אפשר לאוקומיה אלא בסתומה דהואיל והכתב היה נראה משני עבריהם היה לה ליפול אם לא שבנס היה עומד אבל פתוחה אין בה נס ע"כ מנצפך דרבי ירמיה דאמר צופין אמרום בפתוחים קאמר יש שמקשין סוגיא זו על סוגיא דאמר במגילה דרמינן הא דר' ירמיה אהא דרב חסדא אלמא תרוייהו בסתומין ואין זו קושיא שכן דרך הש"ס מהפך הסברא כאן כדי שיקשה ובמקום אחר מהפכו לפי הקושיא ואי הוה בעי התם לתרוצי כי איתמר דרב חסדא בסתומין ודר' ירמיה בפתוחין הוה מתרץ ליה אלא תירוץ מעליא שני ליה התם וה"י:

אמר רבי יהודה:

מצינו שם קטן משם גדול: [שם' מ'שמעון' ומ'שמאל']

מי דמי?!

מ"ם ד'שם" - סתום,

ומ"ם ד'שמעון" - פתוח!

אמר רב חסדא:

זאת אומרת:

סתום ועשאו פתוח - כשר.

מיתבי:

"וכתבתם"⁴¹³ (דברים ו, ט) - שתהא פתיבה תמה,

שלא יכתוב: אלפין עיינין, עיינין אלפין,

ביתין כפין, כפין ביתין,

גמין צדין, צדין גמין,

דלתין רישין, רישין דלתין,

היהין חיתין, חיתין היהין,

וויין יודין, יודין וויין,

זיינין נונין, נונין זיינין,

טיתין פיפין, פיפין טיתין,

כפופין פשוטין, פשוטין כפופין,

מימין סמכין, סמכין מימין,

סתומין פתוחין, פתוחין סתומין.

פרשה פתוחה - לא יעשנה סתומה,

סתומה - לא יעשנה פתוחה.

כתבה כשירה

או שכתב את השירה כיוצא בה,

או שכתב שלא בדיו,

או שכתב את האזכרות בזרב - הרי אלו יגזזו!

הוא דאמר כי האי תנא,

דתניא:

"רבי יהודה בן בתירה אומר:

נאמר בשני "ונסמיהם"⁴¹⁴ (במדבר כט, יט),

בששי "ונסקיה"⁴¹⁵ (במדבר כט, לא),

בשביעי "ממשפטם"⁴¹⁶ (במדבר כט, לג),

הרי מ"ם, יו"ד, מ"ם = מ"ם,

מכאן רמז לניסוח המים מן התורה."

ומדפתוח ועשאו סתום - כשר,

סתום נמי, ועשאו פתוח - כשר.

מי דמי?!

קד, א פתוח ועשאו סתום - עלויי קא מעלי ליה,

דאמר רב חסדא: מ"ם וסמך שבלוחות - בנס היו עומדין.

אלא, סתום ועשאו פתוח - גרועי קא מגרע ליה,

דאמר רבי ירמיה, ואיתימא רבי חייא בר אבא:

⁴¹³ וכתבתם על מוזות ביתך ובשעריך

⁴¹⁴ ישעיר עזים אחד חטאת מלבד עלת התמיד ומנחתה ונסמיהם

⁴¹⁵ ישעיר חטאת אחד מלבד עלת התמיד מנחתה ונסמיהם

⁴¹⁶ ומנחתם ונסמיהם לפרים לאילם ולמבשים במספרם ממשפטם

רש"י

מיהוה הוה. תרוייהו ולא ידעי
 הי באמצע תיבה כו' :

מנצפ"ך - צופים אמרום!

ותיסברא!?

והקתיב: "אלה המצות"⁴¹⁷ (ויקרא כז, לד) - שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה!

אלא, מיהוה הואי, מידע לא הוה ידעין - הי באמצע תיבה,
 הי בסוף תיבה,

ואתו צופים תקנינהו.

ואפתי, "אלה המצות" - שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה!
 אלא, שכחום וחזרו ויסדום.

⁴¹⁷ אלה המצות אשר צוה ה' את משה אל בני ישראל בהר סיני

11. קד, א

רפ"י

ונקרא מבחוץ. האותיות הפוכות והתיבה הפוכה ולא אשמועין אלא שהיה החקק נוקב את כל הלוח ולפיכך היו מם וסמך בנס: **נבוב בהר סרו**. לא היו בלוחות אלא תיבה בעלמא נקט: **אלף בינה**. למוד תורה: **מ"ט פשיט כרעיה דגימ"ל לגבי דל"ת**. ולא לגבי ב"ית: **מ"ט פשיט כרעיה דדל"ת לגבי גימ"ל**. ולא לגבי ה"א שמושכה קצת לצד גימ"ל: **דלימציה ליה**. עני נפשיה ולא יטריחנו לבעל הבית לרוץ אחריו: **ה"ץ**. כמו אני והו (סוכה דף מה.) שמות הם: **ומטיב לך**. היינו ט"ית: **ירושא**. היינו יו"ד: **כתר**. היינו כף: **לעולם הבא**. היינו למד: **מאמר פתוח ומאמר סתום**. יש דברים שנתן רשות לדורשן ויש שאתה מצווה לסותמן כגון מעשה מרכבה: **נאמן כפוף**. אדם כשר צריך להיות כפוף ועניו וסופו להיות פשוט וזקוף לעולם הבא: **סימנים**. של סדר שמועות דתנא או אמורא בגירסי דלא תשכח אחת מהן כגון אלו שבש"ס: **פה פתוח**. בשעת המכנסים פזר: **פה סתום**. בשעת המפזרים כנס אם יש גדול ממך:

גופא:

"אמר רב חסדא: מ"ם וסמך שבלוחות - בנס היו עומדין".

ואמר רב חסדא:

כתב שבלוחות - נקרא מבפנים, ונקרא מבחוץ, כגון: **"נבוב"** - "בובן", **"בהר"** - "רהב" ⁴¹⁸, **"סרו"** "ורס".

אמרי ליה רבנן לרבי יהושע בן לוי:

אתו דרדקי האידינא לבי מדרשא ואמרו מילי דאפילו בימי יהושע בן נון לא איתמר פנותיהו: א"ף ב"ת - א"ף בינה. גימ"ל דל"ת - גמול דלים.

מאי טעמא פשוטה כרעיה דגימ"ל לגבי דל"ת? שכן דרכו של גמול חסדים, לרוץ אחר דלים.

ומאי טעמא פשוטה כרעיה דדל"ת לגבי גימ"ל? דלימציה ליה נפשיה.

ומאי טעמא מהדר אפיה דדל"ת מגימ"ל? דליתו ליה בצניעה, כי היכי דלא ליכסיף מיניה.

ה"א ו"ו - זה שמו של הקדוש ברוך הוא.

ז"ן ח"ת ט"ת יו"ד כ"ף ל"מ"ד - ואם אתה עושה כן,

הקדוש ברוך הוא: זן אותך,

וחן אותך,

ומטיב לך,

ונתן לך ירושה,

וקושר לך כתף לעולם הבא.

מ"ם פתוחה, מ"ם סתומה - מאמר פתוח, מאמר סתום.

נו"ן כפופה, נו"ן פשוטה - נאמן כפוף, נאמן פשוט.

סמ"ך עי"ן - סמוך עניים. לישנא אחריןא: סימנין עשה בתורה וקנה אותה.

פ"א כפופה, פ"א פשוטה - פה פתוח, פה סתום.

צד"י כפופה וצד"י פשוטה - צדיק כפוף, צדיק פשוט.

היינו נאמן כפוף נאמן פשוט!

הוסיף לך הכתוב כפיפה על כפיפתו.

מִכָּאן שְׁנַתְנָה הַתּוֹרָה בְּמִנּוּד רֵאשׁ.

רַש"י

במנוד ראש. ברתת ועונה יתירה:
מ"ט מהדר אפיה דקו"ף מר"ש. לישנא דמעליא הוא שאחוריו של ר"ש לגבי הקו"ף שאין הקבי"ה רוצה להסתכל בפני רשע:
תגא דקו"ף. כמון זי"ן שעושין בסופו של גג קו"ף:
כרעיה דקו"ף תליא. שאינה נדבקת עם גגה:
ליעול בהך. יקיף תחת רגלי הקו"ף ויכנס בפתח של ימין:
מסייעין אותו. ומכינין לו פתח:
הוא יליץ. מעצמו יליץ לא יסייעוהו ולא ימנעוהו:
ואם לענוים. ולמדה טובה הוא נמשך:
יתן חן. יסייעוהו מן השמים:
מקרבן מיליה. אותיות קרובות שלשתן קרובות כסדרן של אלפא ביתא. אמת מרחקן מיליה. זו בתחילת אל"ף בית וזו באמצע וזו בסוף:
אחד כרעא. כל אות ואות שבו עמדת על רגל אחד:
אמת מלבן לבוני. מושכבין תחתיה אותיות"י כמין לבניה דאל"ף הרי יש לה בי רגלים ומושבה טוב ורגל השני רחב:
אתאווה לו. בתמיה וכן כולן:
ע"כ מדת הרשעים. כן הוא נדרש אצל רשעים:
אם את בוש. מלחטוא:
גר דק גור בדוק. נפשך תהא צרורה תחת כסאי ודוק שמים:
לים כל. גיהנם קרוי ים כל לפי שהרוב הולכים שם:
אמר שר של גיהנם. לים שלי תן את כל העולם ואפילו ישראל:
אמר ליה אח"ס בט"ע גי"ף. אלפא ביתא היא אצל א"ת ב"ש וכולן סדורות בספר יצירה:
אני אחוס עליהם על שבעטו בגיף. בניאוף:
דכ"ף. נוטריקון: דכים כנים צדיקים:

קו"ף - קדוש.

רי"ש - רשע.

מאי טעמא מהדר אפיה דקו"ף מר"ש?
 אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: אֵין אָנִי יְכוֹל לְהַסְתַּכֵּל בְּרִשְׁעָא.

ומאי טעמא מהדר תגיה דקו"ף לגבי רי"ש?
 אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: אִם חוּזֵר בּוֹ, אָנִי קוֹשֵׁר לוֹ כְּתוּר כְּמוֹתֵי.

ומאי טעמא כרעיה דקו"ף תלויה?
 דְּאֵי הֵדֵר בֵּיהּ, לִיעֵיל.

וְלִיעוּל בְּהָךְ!

מסייע ליה לריש לקיש,

דְּאָמַר רִישׁ לְקִישׁ:

מאי דכתיב: **"אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן"** (משלי ג, לד)?

בָּא לִטְמָא - פּוֹתְחִין לוֹ,

בָּא לִטְהַר - מְסִיעִים אוֹתוֹ.

ש"ן - שָׁקֵר.

ת"ו - אָמַת.

מאי טעמא 'שָׁקֵר' - מְקַרְבֵּן מִיְלִיהּ?

'אָמַת' - מְרַחֲקָא מִיְלִיהּ?

שְׂכִיחַ - שְׂכִיחַ,

קוֹשְׁטָא - לָא שְׂכִיחַ.

ומאי טעמא 'שְׂכִיחַ' - אַחְדָּא כְּרַעֲיָה קְאֵי?

ו'אָמַת' - מְלַבֵּן לְבוּנִיהּ?

קוֹשְׁטָא - קְאֵי,

שְׂכִיחַ - לָא קְאֵי.

א"ת ב"ש.

א"ת: אותי תעב - אַתְּאָוָה לוֹ?!

ב"ש: בי לא חשק - שְׁמִי יְחוּל עָלִיו?!

ג"ר: גופו טימא - אַרְחָם עָלִיו?!

ד"ק: דלתותי נעל - קַרְנֵיו לָא אַגְדָּע?!

עד כאן מדת רשעים.

אבל מדת צדיקים:

א"ת ב"ש: אם אתה בוש.

ג"ר ד"ק: אם אתה עושה כן, גור בדוק

ה"ן ו"ף: חציצה הוי בינה לאף.

ז"ע ח"ס ט"ן: ואין אתה מזדעזע מן השטן.

י"ם כ"ל: אָמַר שֵׁר שָׁל גִּיהֵנָם לְפָנֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: רְבוּנוּ שֵׁל עוֹלָם, לִים כָּל.

אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא:

אח"ס בט"ע גי"ף: אָנִי חָס עֲלֵיהֶם, מִפְּנֵי שְׂבַעְטוּ בְּגִי"ף.

דכ"ן: דכים הם, כנים הם, צדיקים הם.

רפ"י

אין לך. גיהנם חלק בהן
בישראל:
ומרזן שת. ואומר שר של גיהנם
זונני מזרעו של שת. כל העובדי
כוכבים וישראל:
אל בם. אמר לו הקב"ה לא יהא
לך חלק בהם:
ג"ץ ז"ס. אמר הקב"ה אולכים
לגן הדס לגן עדן:
ה"ע ו"ף. הנני עף ברעב:
ז"ץ ח"ק. הללו זרעו של יצחק
הם ולא אתנם לך:
ט"ר י"ש כ"ת. שמור לי והמתן
יש לי כתות אחרות:

הל"ק: אין לך חלק בהן.
ומרז"ן ש"ת: אמר גיהנם לפניו: רבוננו של עולם, מרי, זניני מזרעו של שת.

אמר ליה: א"ל ב"ם.
ג"ן ד"ס: להיכן אולכין? לגן הדס.
ה"ע ו"ף: אמר גיהנם לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם, עוף אנכי.
ז"ץ ח"ק: הללו זרעו של יצחק.
ט"ר י"ש כ"ת: טר, יש לי פיתות פיתות של גוים שאני נותן לה.

12. קד, ב

רש"י

מתני'

על שני כותלי זויות. אחת במזרח ואחת בצפון סמוכות זו לזו במקצוע:

על שני לוחי פנקס. פנקס של חנוונים כעין אותן של סוחרים שיש להם לוחים הרבה חקוקין וטוחין בשעוה:

על שני לוחי פנקס. רבותא אשמועינן דאע"ג דלאו אלוה אחד הם אם נהגין ונקרין זה עם זה שכתובין על שני שפתי הלוחין סמוכים זה לזה חייב:

הכותב על בשרו. בדיו:

המסרט. במכתב או בסיד:

במשקין. כמו מי תותים שמשחירין:

או במי פירות. כל פירות:

באבק דרכים. בטיט לשון אחר באבק דרכים באצבעו שרט כמו אותיות בעפר גוב:

באבק הסופרי'. עפרורית של קסת הסופר:

לאחר ידו. בגב ידו שאחז הקולמוס באצבעותיו והפך ידו וכתב:

מרפיקו. אצילי ידיו:

כתב אות אחת סמוך לכתב. אצל אות הכתובה זיוג אות להשלימה לשתיים:

כתב ע"ג הכתב. העביר הקולמוס על אותיות הכתובים כבר וחדשם:

נתכוין לכתוב חי"ת. ודילג הקולמוס ולא נראה הגג של חי"ת אלא שני הרגלים ונראה כשני זיינין:

על שני כותלי הבית. שאינו במקצוע:

על שני דפי פנקס. שעשוי עמודים כמגילה וכתב אות בעמוד זה ואות בזה ואינו יכול לקרבן אלא אם כן יחתוך הפסק שבניהם וה"ה לכותלי הבית רחוקין זה מזה ותנא ברישא שני כותלי הבית דסתמא אין נהגין זה עם זה והדר תנא שני דפי פנקס וה"ה לכותלי הבית ולא זו אף זו קתני:

כתב אות אחת על שם נוטריקון. שעשה סימן נקודה עליה לומר שלהבין בה תיבה שלימה כתבה:

גמ'

סמא. אורפימיניט {צבע צהוב (העשוי מזרניך גפרי)}

סקרתא. אימנייא {מיני"א:

צבע אדום (העשוי מתחממת העופרת)} צבע אדום שצובעין בה תריסין:

קומא. גומא שרף אילן:

חרתא דאושכפי. ארמיניט

{אדרימיני"ט: צבע שחור

(העשוי מנחושת גפרתית)}:

קד, ב משנה

הכותב שפתי אותיות בהעלם אחד - חייב.

כתב בדיו,

בסם,

בסיקרא,

בקומוס,

ובקנקנתום,

ובכל דבר שהוא רושם,

על שני כותלי זויות,

ועל שני לוחי פנקס והו נהגין זה עם זה - חייב.

הכותב על בשרו - חייב.

המסרט על בשרו:

רבי אליעזר מחייב חטאת.

וחכמים פוטריין.

כתב במשקין,

במי פירות,

באבק דרכים,

באבק הסופרים,

ובכל דבר שאינו מתקים - פטור.

לאחר ידו,

ברגלו,

בפיו,

ובמרפיקו,

כתב אות אחת סמוך לכתב,

וכתב על גבי כתב,

נתכוון לכתוב חי"ת וכתב שני זיי"נין,

אחת בארץ ואחת בקורה,

כתב על שני כותלי הבית,

על שני דפי פנקס ואין נהגין זה עם זה - פטור.

כתב אות אחת נוטריקון:

רבי יהושע בן בתירא מחייב.

וחכמים פוטריין.

גמרא

"דיו" - דיותא.

"סם" - סמא.

"סיקרא" - אמר רבה בר בר חנה: סקרתא שמה.

"קומוס" - קומא.

"קנקנתום" - אמר רבה בר בר חנה אמר שמואל: חרתא דאושכפי.

רס"י

13. קד, ב

כתבו. לגט: **במי טריא**. י"א מין פרי וי"א מי
 גשמים:
אפצא. מי עפצים גלייש
 {גלי"ש: עפצים (גידולים
 טפיליים בעלה האלון)}:
באבר. בעופרת ומשחיר כשהוא
 משפסף עופרת על הקלף:
בשחור. פיחס:
שיחור. אדרמיני"ט {צבע
 שחור}:

"וּבְכֹל דָּבָר שֶׁהוּא רוּשָׁם".

לְאִתּוּי מֵאֵי?

לְאִתּוּי הָא דְתַנִּי רַבִּי חֲנִינְיָ:
 "כְּתוּבוֹ: בְּמֵי טְרִיא,
 וְאַפְצָא - כְּשֵׁר".

תַּנִּי רַבִּי חֲיִיא:
 "כְּתוּבוֹ: בְּאֶבֶר,
 בְּשַׁחֲוֹר,
 וּבְשִׁיחֹר - כְּשֵׁר".

רש"י

הוציא כשפים. שלא היה יכול להוציאן כתובים שהיו החרטומין בודקין כל היוצאים שלא יוציאו כשפים ללמדם לבני מדינה אחרת: שוטה היה. שטות היה בו לעשות מה שאין דרך בני אדם עושים ומסר נפשו על הדבר:

14. קד, ב

"המסרט על בשרו:
רבי אליעזר מחייב חטאת,
וחכמים פוטרין].

תנא:

"אמר להו רבי אליעזר לחכמים:
והלא בן סטרא הוציא כשפים ממצרים בסריטה שעל בשרו!
אמרו לו: שוטה היה, ואין מביאין ראיה מן השוטים".

419

"בן סטרא"!? בן פנדירא הוא!

אמר רב חסדא:
בעל "סטרא", בועל פנדירא.

בעל פפוס בן יהודה הוא!

אלא אמו "סטרא".

אמו מרים מגדלא שער נשיא הוא!

כדאמרי בפומבדיתא:
סטת דא מבעלה.

15. קד, ב - קה, א

רש"י

א' על האריג. חוט א' ארג על קצת אריג:
 וטעה ולא הטיל בו דלת. ונמצא שם נכתב במקומו אבל לא בכונה:
 מעביר עליו קולמוס. לכוונת שם על כל אותיות כאלו הוא כותבו:
 והשלימה לספר. אות אחרונה של אחת מכ"ד ספרים:
 מחוסר מעשה דקריבה. אינו מקרבן אלא על ידי קציצה המפסיק ביניהן וכי קאמר רב אמר כגון כתב אחת על שפת לוח זו בטבריה ואחת על שפת לוח זו בצפרי ואתה יכול לקרבן שלא במעשה אלא קריבה בעלמא:

כתב אות אחת סמוך לכתב [...פְטוּר].

מאן תנא?

אמר רבא בר רב הונא:

דלא כרבי אליעזר.

דאי רבי אליעזר,

האמר: "אחת על האריג - חייב".

"כתב על גבי כתב [...פְטוּר]."

מאן תנא?

אמר רב חסדא:

דלא כרבי יהודה.

דתנא:

"הרי שהיה צריך לכתוב את השם,

ונתפנין לכתוב "יהודה",

וטעה ולא הטיל בו דל"ת - מעביר עליו קולמוס ומקדשו,

דברי רבי יהודה.

וחכמים אומרים:

אין השם מן המובחר".

תנא:

"כתב אות אחת והשלימה לספר,

ארג חוט אחד והשלימה לבגד - חייב".

מאן תנא?

אמר רבא בר רב הונא:

רבי אליעזר היא.

דאמר: "אחת על האריג - חייב".

רב אשי אמר:

אפילו תיקא רבנן, להשלים שאני.

אמר רבי אמי:

כתב אות אחת בטבריא ואחת בצפרי - חייב,

כתיבה היא, אלא שמחוסר קריבה.

והתנן:

"כתב על שני בותלי הבית, ועל שני דפי פנקס ואין נהגין זה עם זה - פְטוּר!"

התם - מחוסר מעשה דקריבה,

הכא - לא מחוסר מעשה דקריבה.

רש"י

ועשאו שני זיינין. והספר לכך צריך:
רבא אמר כגון שנטלו לתגא דדלית. דלא הוי אלא הגהת אות אחת ובדבר מועט חייב הואיל וזהו תיקון הספר דאסור לאדם לשהות ספר שאינו מוגה משום אל תשכן באהליך עולה (איוב יא) והוה ליה ככתב אות אחת והשלימה לספר דאמרן לעיל דחייב ואפי' לרבנן:
ועלו בידו שתים. היינו נמי מתכוין לכתוב ח' וכתב שני זיינין:
הא. דתנן פטור:
דבעי זיוני. שעדיין צריכות ראשי הזיינין לזיינן בתגין שלהן שהזיינין צריכות ג' זיונין ימין ושמאל ולמעלה כדאמרין במנחות (דף כט:):

תנא:

"הגיה אות אחת - חייב".

השתא: כתב אות אחת - פטור,
 הגיה אות אחת - חייב!?

אמר רב יששת:

הכא במאי עסקינן: כגון שנטלו לגגו של חי"ת ועשאו שני זיינין.

רבא אמר:

כגון שנטלו לתגו של דל"ת ועשאו רי"ש.

תנא:

"נתפנין לכתוב אות אחת, ועלו בידו שתים - חייב".

קהא

והתנן:

"פטור!"

לא קשיא:

הא - דבעי זיוני,

הא - דלא בעי זיוני.

16. קה, א

כָּתַב אוֹת אַחַת נוֹטְרִיקוֹן: רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן בִּתְרִיהַ מְחִיב, וְחַבְמַיִם פּוֹטְרִין.

רפ"י

מלך נתתיך. נשיא אלהים אתה (בראשית כג):
אנכי. מדלא אמר אני:
אנא נפשי. אני בעצמי:
אמירה. שהיא נעימה:
כרמל. גבי מנחת העומר כתיב
 גרש כרמל שמביאה כשהיא
 לחה בעוד שהזרע נפוח והכר של
 קש מלא הימנו:

אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא:

מנין ללשון נוטריקון מן התורה?

שנאמר: **"כי א"ב המון גוים נתתיך"**⁴²⁰ (בראשית יז, ה),

"אב" - נתתיך לאומות,

בחור נתתיך באומות,

"המון" - חביב נתתיך באומות,

מלך נתתיך לאומות,

ותיק נתתיך באומות,

נאמן נתתיך לאומות.

רבי יוחנן דידיה אמר:

"אנכי"⁴²¹ (שמות כ, ב) - נוטריקון: אנא נפשי כתיבת יהבית.

רבנן אמרי:

אמירה נעימה כתיבה יהיבה.

איכא דאמרי:

"אנכי" (שמות כ, ב) - למפרע: יהיבה כתיבה נאמנין אמריה.

דבי רבי נתן אמרי:

"מי נר"ט הדרך לנגדי"⁴²² (במדבר כב, לב) - יראה,

ראתה,

נטתה.

דבי רבי ישמעאל תנא:

"ברמ"ל"⁴²³ (ויקרא כג, יד) - בר מלא.

רב אחא בר יעקב אמר:

"והוא קללני קללה נמרצת"⁴²⁴ (מלכים א ב, ח) -

נוטריקון: נואף הוא,

מואבי הוא,

רוצח הוא,

צורך הוא,

תועבה הוא.

רב נחמן בר יצחק אמר:

"מה נדבר ומה נצטד"ק"⁴²⁵ (בראשית מד, טז) -

נכונים אנחנו,

צדיקים אנחנו,

טהורים אנחנו,

דפים אנחנו,

קדושים אנחנו.

⁴²⁰ ולא יקרא עוד את שמך אברהם והיה שמך אברהם פי אב המון גוים נתתיך

⁴²¹ אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מפיית עבדים

⁴²² ויאמר אליו מלאך ה' על מה המית את אתנך זה שלוש רגלים הנה אנכי יצאתי לשתן מי ורט הדרך לנגדי

⁴²³ ולחם קלוי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה עד הביאכם את קרבן אלהיכם הקת עולם לדרתיכם בכל משבתיכם

⁴²⁴ והנה עמך שמעי בן גרא בן הימיני מבשרים והוא קללני קללה נמרצת ביים לבתי מחנים והוא ירד לקראתי הירדן ואשבע לו בה' לאמה אם אמיתך בהרב

⁴²⁵ ויאמר יהודה מה נאמר לאדני מה נדבר ומה נצטדק האלהים מצא את עון עבדיך הננו עבדים לאדני גם אנחנו גם אשר נמצא הגביע בידו

רש"י

17. קה, א

מתני' אחת שחרית ואחת בין הערבים. כיון דהו"ל שהות בינתים כדי לידע הוה ליה כשתי העלמות:

גמ' יש ידיעה לחצי שיעור. לחלק כדי שלא יצטרף עמו חצי האחר:

משנה

הכותב שתי אותיות בשתי העלמות, אחת - שחרית, ואחת - בין הערבים: רבן גמליאל מחייב, וחכמים פוטרו.

גמרא

במאי קמיפלגי?

רבן גמליאל סבר: אין ידיעה לחצי שיעור. ורבנן סברי: יש ידיעה לחצי שיעור.

הדרן עלך הבונה